

Els rumors que van canviar el món

“Els britànics poden calar foc a la mar.” Vuit paraules havien creat un context psicològic de nerviosisme, indolència, incertesa i por real a les files d’un exèrcit alemany prepotent que intentava envair el Regne Unit. La difusió d’aquest missatge pel govern britànic va contribuir a la decisió d’Adolf Hitler d’abandonar la temptativa, el qual ja havia valorat riscos com el mal temps, la manca de cobertura aèria total i la por dels generals nazis d’embarcar-se. El 27 de setembre de 1940 John Baker White, després d’haver confirmat amb experts que seria concebible un mètode de defensa consistent a calar foc al mar, va passar a diversos agents una informació per tal que arribés a orelles alemanyes: “Els britànics tenen una nova arma. Es tracta d’una mina que es llança des d’un avió. A diferència d’unes altres mines, no explota, sinó que estén una capa finíssima d’un líquid inflamable i volàtil sobre la superfície de l’aigua en una àrea enorme. L’acció següent de la mina és calar foc a aquest líquid i provocar una flama terrible”.

El comunicat es va escampar per punts tan diversos com el Gran Hotel d’Estocolm, l’Avinguda de Lisboa, el Ritz de Madrid i establiments del Caire, Istanbul, Ankara o Nova York. La casualitat va voler que en un bombardeig rutinari de les forces aèries angleses (RAF) sobre Calais fossin tocats molts soldats d’un batalló alemany que feia exercicis d’invasió a la platja. Molts ferits, amb cremades de consideració, van ser traslladats a hospitals de París. En poques hores, per la capital de França corria la brama que aquells homes ingressats havien estat cremats en un intent d’invasió. El rumor sobre la possibilitat de calar foc al mar, una idea extravagant i extremament cara, havia tingut una força inesperada... Aquest és un dels 8.736 rumors que va posar en circulació la maquinària propagandística britànica durant la Segona Guerra Mundial, una part dels quals van quedar escrits en

Durant la Segona Guerra Mundial, els països en conflicte van fabricar milers de rumors per a minar la moral de l’enemic més enllà del front. Mentides i mitges veritats elaborades pels poders públics van canviar el curs dels esdeveniments. Només el govern britànic va posar en circulació 8.736 rumors, ‘curosament coordinats amb els exèrcits’, amb els quals pretenia ‘contribuir amb una força devastadora a l’enderrocament de Hitler’. Alemanya va perdre al camp de batalla, però també en aquesta guerra de la paraula.

la documentació que conserva l’Arxiu Nacional del Regne Unit.

L’estratègia de difondre rumors per tal de minar la moral de l’enemic no era pas un invent britànic. Alemanya ja ha-

via desenvolupat una fàbrica de rumors que formava part de la maquinària de guerra en la concepció nazi de la guerra total. L’alt comandament alemany havia posat en circulació centenars de rumors inspirats a través d’agències de notícies autoanomenades *neutrals*, d’agents generadors de campanyes de rumors i de periodistes neutrals crèduls. I el Regne Unit mateix, durant la Primera Guerra Mundial, ja havia fet les primeres temptatives en l’ús dels rumors al servei de la lluita. Com a resposta a la propaganda nazi organitzada, el govern de Churchill va crear diversos organismes per a coordinar les accions de sabotatge i subversió de l’enemic a l’estranger. La propaganda contra l’enemic i en els territoris ocupats per l’enemic va ser coordinada pel Political Warfare Service, creat en secret l’agost del 1941. D’aquesta manera, “la guerra psicològica es va convertir en la prioritat principal de la Gran Bretanya, a les portes d’una invasió. Necessitava exagerar la capacitat de defensa del país i persuadir les forces alemanyes que la incursió al seu territori era una empresa perillosa que portava la seva aniquilació. La difusió dels rumors inspirats, l’anomenada *propaganda negra*, era la millor arma que van tenir disponible”, explica el periodista Marc Argemí, autor del llibre *Rumors en guerra. Desinformació, Internet i periodisme* (A Contra Vent Editors, 2013).

Als arxius britànics s’hi conserva un memoràndum del Political Warfare Service en què es resumeix què és la propaganda negra: “Inclou totes les formes de propaganda que no estan identificades amb el govern de Sa Majestat i que tenen l’aparença de sorgir espontàniament de la població de cada lloc sense connexió ni inspiració britànica. I es remarca l’eficàcia d’aquests rumors perquè el govern alemany, sàpiga el que sàpiga de les nostres emissions de propaganda negra, no està gens disposat a cridar l’atenció sobre això. Si la nostra propaganda fos tan

Els britànics van fer córrer la notícia que el metge de Hitler havia viatjat a Suïssa per a buscar un psiquiatre que estudiés les seves pèrdues de memòria i una greu paranoia megalòmana.

inepta que resultés innòcua, el govern alemany no hauria dubtat a exposar-la públicament”.

La temàtica dels rumors sorgits del govern de Londres i de Berlín tractava d'operacions militars passades, bombardeigs, el futur de la guerra, la seva durada i les negociacions de pau, mètodes nous de guerra, condicions de vida, espionatge i sabotatges, atrocitats contra presoners de guerra i rumors sobre malalties, morts, detencions i baralles entre líders polítics i militars.

Suïcidar-se dues vegades. Un rumor molt sonat va ser el que assegurava que el general Ernst Udet, de la Luftwaffe, que havia estat un heroi de les forces aèries alemanyes durant la Primera Guerra Mundial, s'havia suïcidat. La notícia va colpir els alemanys i va minar la moral de l'exèrcit. S'hi van abocar els diaris més importants, que van oferir la notícia a tota pàgina. Alemanya es va afanyar a desmentir la informació, però el cas és que tres mesos després Udet es va suïcidar; aquesta vegada, de debò, i el titular de *The Daily Telegraph* va ser “Berlín admet la mort d'Udet”! El mateix estiu de 1941, un altre rumor es va escampar com la pólvora: Hitler era boig. La notícia va sortir de l'agència de notícies ONA, oficialment, independent però creada pel govern britànic a Nova York. Segons aquesta informació, el metge personal del dictador va visitar Suïssa per a buscar un psiquiatre que l'ajudés, perquè a causa dels seus pro-

blemes de nervis, Hitler tenia pèrdues de memòria i patia una forma agreujada de paranoia megalòmana.

Els britànics també van aconseguir crear pànic entre els paracaigudistes alemanys difonent rumors sobre les atrocitats a què eren sotmesos pel règim nazi amb l'objectiu de fer les forces alemanyes refractàries a presentar-se voluntàries per a llançar-se sobre el Regne Unit o participar en plans d'invasió i crear predisposició a rendir-se. Així, es va escampar que “200 paracaigudistes alemanys foren executats d'un tret en una ciutat de l'oest d'Alemanya per haver-se refusat a presentar-se vo-

luntaris per a una invasió del Regne Unit; ho refusaren perquè entre ells n'hi havia alguns dels que s'havien llançat a Holanda, i les seves pèrdues havien estat tan grans que es negaren a anar a una altra aventura així”. També es va escampar que molts soldats alemanys eren ingressats en psiquiàtrics britànics i no podien tornar a casa.

Agents del rumor. L'impacte real d'un rumor en temps de guerra era difícilment quantificable, però s'entenia que havia estat un èxit si el públic al qual es volia arribar se l'havia cregut i n'havia parlat. Per aquest motiu, la propaganda britànica va bastir tota una xarxa d'agents infiltrats en el terreny enemic, amb el suport de les ambaixades, que tenien la missió de parar l'orella al carrer i en cercles polítics i intel·lectuals i d'analitzar els continguts difosos per la premsa i la ràdio. Qualsevol senyal que fes entendre que el rumor havia arrelat havia de ser comunicat immediatament als alts comandaments, que en feien una anàlisi posterior. Com explica el periodista Marc Argemí, “en els arxius britànics es conserven proves de l'impacte d'alguns rumors, entre els quals hi ha vint-i-un desmentiments emesos pels alemanys a través dels mitjans de comunicació o de declaracions dels seus líders. Podien desmentir els ru-

1983: Tercera Guerra Mundial

El Regne Unit estava preparat per a afrontar un atac nuclear soviètic, que hauria suposat la Tercera Guerra Mundial ara fa tres dècades justes. El 1983, el comitè d'experts en intel·ligència i activitats militars, creat per a avaluar possibles escenaris de guerra durant els anys de la guerra freda, alertava els serveis secrets britànics de l'amenaça nuclear i va arribar a preparar el discurs que havia de pronunciar la reina Isabel II per a anunciar als britànics l'esclat de la guerra. El document forma part d'un volum de 320 pàgines sobre jocs i es-

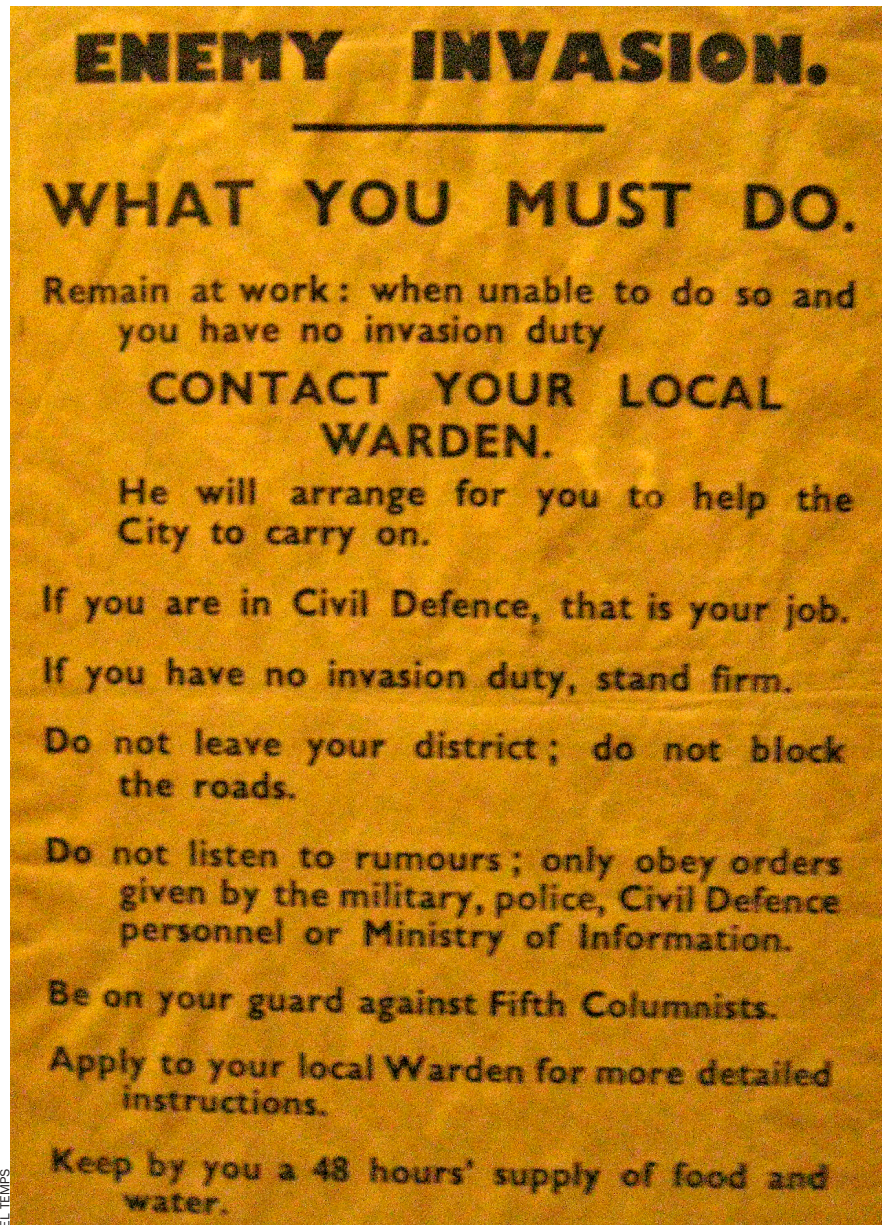
cenaris de guerra anomenat Wintrex-Cimex 83, que l'executiu britànic ha desclassificat.

“En cap moment no m'hauria imaginat que aquest deure solemne i terrible em pertocaria a mi”, hauria dit la monarca el 1983 referint-se a “la bogeria de la guerra i el poder mortífer” creat per les noves tecnologies. En el discurs instava els seus ciutadans a mantenir-se units per la força: “El nostre valent país ha de tornar a preparar-se per a sobreviure a les grans dificultats”. El text també feia referència a l’“estimat fill” que feia el servei

Com destruir Hitler amb la paraula

A causa de la possibilitat que Alemanya envaís el Regne Unit, el cap de govern britànic, Winston Churchill, assegurava a la Cambra dels Comuns que el país combatria per tots els mitjans l'enemic. S'engegava la maquinària militar, però també la fàbrica de propaganda. El 23 de juny de 1940, només dues setmanes després de les paraules de Churchill, el Ministeri d'Informació ja tenia un decàleg per a fabricar rumors en guerra que va determinar l'estratègia propagandística del Regne Unit els cinc anys posteriors. L'havia redactat un periodista. Presentava l'ús de la propaganda i els rumors, "curosament coordinats amb els exèrcits", com una eina que permetia "contribuir amb una força devastadora a l'enderrocament de Hitler". Segons el document, "els punts febles de l'exèrcit enemic només es poden assolir amb tirs de propaganda dirigits hàbilment". El periodista havia analitzat l'ús dels rumors en els comandaments nazis i havia arribat a la conclusió que "quan es planifica una ofensiva militar alemanya, el paper concret de la màquina propagandística es defineix tan curiosament com el de les forces aèries, els *tank corps* o els paraigudistes".

El decàleg assegurava que "la més perillosa i efectiva d'aquesta propaganda ofensiva és el rumor inspirat. El rumor, difós amb l'objecte de confondre l'enemic, pot valer moltes divisions i molts esquadrans d'avions". Però calia controlar la difusió dels rumors des de dalt: "La font dels rumors mai no pot ser aparent. Ha d'adoptar la tècnica alemanya d'utilitzar agències de notícies neutrals i corresponsals neutrals. Les fonts sempre han de ser desconegudes, i els seus instruments de publicació no poden generar cap sospita".

EL TEMPS
Llista de recomanacions que el govern britànic feia a la ciutadania en cas d'invasió nazi.

s'emetien missatges com aquest: "No ajudis l'enemic; parlar sense vigilar pot deixar escapar secrets vitals. Tu en saps més que l'altra gent. L'enemic té orelles llargues. Dir-ho a un amic pot comportar dir-ho a l'enemic; no ho diguis a ningú, ni tan sols a ella". L'estratègia del govern britànic per a combatre els efectes negatius d'un rumor escampat pels nazis es basava a "trobar informació publicable que fes els rumors més convincents i sinistres, i, si això no era possible, calia estudiar la possibilitat de posar en circulació variants dels mateixos rumors per a desactivar-los. Perquè els rumors no

sempre eren el fruit de les males arts alemanyes, sinó processos col·lectius en moments d'angoixa", diu Argemí.

Mai no sabrem del cert si els rumors van tenir, com assegurava el govern britànic, un paper clau en la rendició nazi. Sí que sabem, però, que el Regne Unit va aconseguir l'objectiu de crear en l'esperit de l'alt comandament alemany i en Hitler mateix una imatge completament fictícia del que havien d'afrontar si es llançaven a una invasió de la Gran Bretanya. I tot plegat, amb una arma tan potent com la paraula.

Gemma Aguilera